

Perpinyà i Girona, avui: la llengua, la literatura

Francesc Feliu, Alà Baylac-Ferrer, Míriam Sellés (ed.)

Alà Baylac-Ferrer, Francesc Feliu i Míriam Sellés (eds.)

Perpinyà i Girona, avui. La llengua, la literatura

OBSERVATORI DE LES LLENGÜES
D'EUROPA I DE LA MEDITERRÀNIA

UNIVERSITAT DE GIRONA
2024

{linguaemundi 7

 Universitat
de Girona

 Documenta
Universitaria

CIP 804.99(448.9)(063) PER

Perpinyà i Girona, avui. La llengua, la literatura :

Observatori de les Llengües d'Europa i de la Mediterrània, Universitat de Girona 2024 / Alà Baylac-Ferrer, Francesc Feliu i Míriem Sallés (eds.). – Girona : Universitat de Girona - Edicions

UdG : Documenta Universitaria, maig 2026. – 1 recurs en línia (158 pàgines) : il·lustracions,

taules, gràfics ; cm. – (Linguaeundi ; 7). –

Comunicacions de dos seminaris, el primer duia per títol "Empordà i Rosselló, avui. Confluències i decalcatges en la llengua i les relacions humanes"

(Perpinyà, 1 i 2 de març de 2024) i el segon titulat "El rossellonès literari" (Girona, 30 i 31 de maig de 2024). – Descripció del recurs: 10 de juny 2026

ISBN 978-84-8458-796-5 (Universitat de Girona).

ISBN 978-84-9984-745-0 (Documenta Universitaria)

I. Baylac-Ferrer, Alà, 1965- , editor literari II. Feliu, Francesc, editor literari III. Sallés, Míriem, editor literari IV. Universitat de Girona. Observatori de les Llengües d'Europa i de la Mediterrània

V. Empordà i Rosselló, avui. Confluències i decalcatges en la llengua i les relacions humanes (2024 : Perpinyà, França) VI. El rossellonès literari (2024 : Girona, Catalunya) 1. Literatura catalana – França – Catalunya Nord 2. Català – Dialectes – França – Catalunya Nord 3. Rossellonès 4. Català – Context 5. Llibres electrònics

CIP 804.99(448.9)(063) PER

Amb el suport del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, corresponent a l'ajut per a la concessió de les subvencions pluriennals Eurodistricte per al desenvolupament de projectes de cooperació a l'Espai Català Transfronterer, amb el títol *Els estudis catalans transfronterers: De Perpinyà a Girona i viceversa*, referència PRE175/23/000029, concedit per resolució de 02.11.2023, i per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) i el Departament de Recerca i Universitats de la Generalitat de Catalunya, corresponent a l'ajut per a donar suport a l'activitat científica dels grups de recerca de Catalunya (SGR 2022-2024), amb el títol *Llengua i literatura catalanes: història, memòria i identitat*, referència 2021SGR01147, concedit per resolució de 31.03.2023.

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Agència
de Gestió
d'Ajuts
Universitaris
i de Recerca

Generalitat de Catalunya
Departament de Recerca
i Universitats

Observatori de les Llengües d'Europa i de
la Mediterrània Universitat de Girona

© del disseny de la coberta: Documenta Universitaria

© de la imatge de la coberta: Foto de Maxence Bouniort a Unsplash

© de l'edició: Universitat de Girona - Edicions UdG

© de l'edició: Documenta Universitaria

© del text: els seus autors i les seves autores

ISBN: 978-84-8458-796-5 (UNIVERSITAT DE GIRONA)

ISBN: 978-84-9984-745-0 (Documenta Universitaria)

DOI: 10.33115/b/9788499847450

Girona, maig 2026

Producció editorial — Documenta Universitaria

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons
(CC BY-NC-SA 4.0). La llicència completa es pot consultar a:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Universitat
de Girona

Documenta
Universitaria

@DocUniv
documentauniversitaria.com

ÍNDEX

Preàmbul	7
Alà Baylac-Ferrer i Francesc Feliu	

Una comunitat cultural a banda i banda de la frontera

Dinàmica socioeconòmica de l'espai català transfronterer	13
Jaume Feliu	

La situació sociolingüística actual de la Catalunya Nord	27
Alà Baylac-Ferrer	

L'impacte de l'aplec per replantar la llengua amb classes i revistes entre els alumnes de primària a Catalunya Nord	45
Míriam Almarcha París	

L'OPLC, Oficina Pública de la Llengua Catalana	53
Lluís Dagues	

Aspectes de llengua

- Rellevància lingüística dels estudis (micro)dialectals:
varietats de català transfrontereres** 65
Carla Ferrerós Pagès - Francesc Roca Urgell
- Sobre la sil·labificació de les vocals altes** 77
Pep Serra
- Apunts i reflexions toponímiques de la
Catalunya del Nord estant** 95
Rémy Farré Salvatella

Qüestions de literatura

- Simona Gay (1898-1969), etnopoeta de mena** 103
Miquela Valls Robinson
- La llengua a la Catalunya del Nord: discursos
i poemes metalingüístics al segle XIX** 111
Estel Aguilar Miró
- El lloc de Renada-Laura Portet en la literatura
catalana contemporània** 141
Irene Muñoz i Pairet

DINÀMICA SOCIOECONÒMICA DE L'ESPAI CATALÀ TRANSFRONTERER

Jaume Feliu

(Universitat de Girona)

Aquest text té com a objectiu aportar informacions i dades que ajudin a tenir una imatge actualitzada de certes característiques socioeconòmiques, especialment demogràfiques i econòmiques, de l'anomenat Espai Català Transfronterer (EsCaT). El seu àmbit territorial està constituït pel departament dels Pirineus Orientals i pels municipis inclosos a la Província de Girona, un abast de caràcter administratiu i estadístic definit per les institucions el 2008 per raons projectuals. El contingut d'aquestes informacions socioeconòmiques prové de la diagnosi realitzada en el Llibre Blanc de l'Espai Català Transfronterer de 2023, un treball encarregat per diverses administracions de costat i costat de la frontera a la MOT (Mission Opérationnelle Transfrontalière) i a la Universitat de Girona. El treball original abasta molts més àmbits d'interpretació socioeconòmica, i amb més profunditat, dels que es veuen en aquest text, però per raons d'extensió i focalització s'ha cregut convenient centrar-se només en aspectes demogràfics i d'estructura econòmica.

Per contextualitzar territorialment l'EsCat, hem de recordar que ocupa una posició central entre les regions d'Occitània i Catalunya, i que en constitueix una aparent «xarnera», a la meitat oest dels Pirineus catalans. Girona i Perpinyà, les capitals, es troben entre elles a una distància d'uns 100 km; respecte a la frontera la primera està a 66 km i la segona a 34 km. Girona es troba a 100 km de Barcelona i Perpinyà a poc més de 200 km de Tolosa, les capitals de les respectives regions.

És un territori que des del punt de les característiques físiques no respon a una delimitació que es pugui qualificar de «natural», sinó que el fonament és clarament de caràcter històric i cultural —identitari si es vol— a l'entorn de Catalunya i la catalanitat, i en una petita mesura també funcional com a conseqüència del veïnatge entre alguns entorns. És innegable, però i tornant a la Geografia Física, que les dues àrees administratives implicades comparteixen un territori pirinenc en el qual la frontera existent tampoc no resulta d'alguna delimitació natural.

Aquest territori, com s'ha entès sovint, presenta una certa simetria entre nord i sud del Pirineu, si més no entre les planes del Rosselló i l'Empordà (Alt i Baix) emmarcades a nord i a sud respectivament per les Corberes, l'Albera, les Gavarres i els terraprims cap a l'interior. Amb una mirada horitzontal, la banda rossellonesa té una seqüència de litoral de platges, dunar, llacunes (al nord) i aiguamolls, una plana alimentada per uns rius —bàsicament el Tec, el Tet i l'Aglí— que, finalment, penetren (o provenen) al cor dels massissos pirinencs (Canigó, serra d'Escales, les Corberes...). A la banda gironina, el perfil des de les planes empordaneses podria ser relativament similar, amb la Muga, el Fluvià i el Ter exercint el paper de fils conductors. Però com més s'entra cap a l'interior i es va més cap al sud el paisatge canvia. Els terraprims fan de transició cap a planes interiors del Pla de l'Estany o la Garrotxa; el Ter al seu tram mig i la Tordera amb

els seus afluents conformen les planes de la Selva i el Gironès però després «surten» de l'àrea gironina. Així mateix, potents serralades separen el Ripollès de la resta de comarques gironines fent que la sortida més «natural» de la comarca sigui cap a la regió de Barcelona; i més serralades separen també la Cerdanya de la resta de província, i amb el Segre, conforma l'única vall transfronterera important.

En aquest context, les dinàmiques de la geografia física es creuen i interactuen amb les històriques donant lloc a una geografia humana, bàsicament de poblament, força diferent entre les dues bandes de l'EsCaT. Al nord, la població no només ha tendit a concentrar-se majoritàriament a la plana, sinó que Perpinyà ha capitalitzat el conjunt d'una manera quantitativa i qualitativament determinant. Una posició central respecte el departament i en mig d'un corredor d'escala europea li han conferit una primacia que no es troba tan accentuada al sud. Tant les localitats costaneres, de la plana del Rosselló, com les que van apareixent al llarg dels rius principals fins a arribar a les de muntanya, òbviament, tenen unes dinàmiques pròpies però molt més febles i molt menys diversificades que les de la capital.

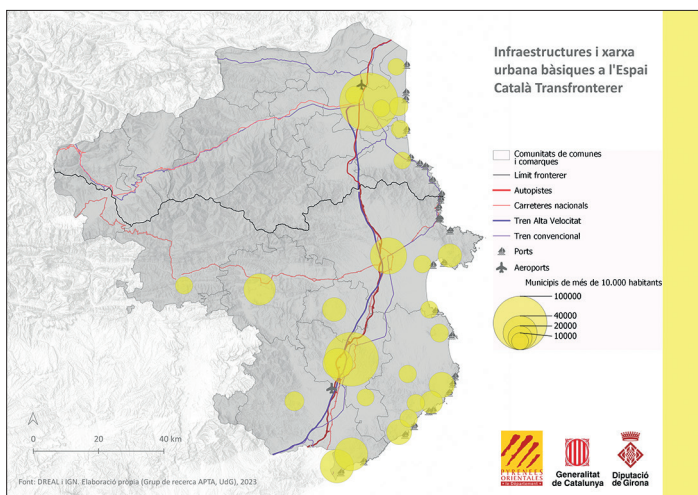
Al sud el panorama és força divers, i les conseqüències territorials molt diferents. Tot i una evident centralitat —creixent en les darreres dècades— de la ciutat de Girona, des de fa segles les comarques gironines s'han caracteritzat per ser una trama de ciutats petites i mitjanes cadascuna generadora d'un entorn comarcal més o menys gran, des del litoral fins a la muntanya, i que al mateix temps s'han anat estructurant entre elles i amb territoris externs a les pròpies comarques. Una xarxa urbana que ha viscut de manera diversa moments històrics que van des del feudalisme fins a l'esclat del turisme, passant per la revolució industrial, i a les que cada moment ha deixat una petja fins el present. Aquesta trama, en part secular, a la que les darreres dècades s'hi han afegit una quantitat de nuclis més, és la que ha permès que el poblament, l'activitat i els serveis s'hagin pogut difondre i mantenir en el

territori d'una manera encara ara raonablement equilibrada. El mapa 1, amb els municipis de més de 10.000 habitants il·lustra aquesta diferent estructura territorial i funcional a banda i banda de la frontera.

El 2019, la població censada al conjunt de l'EsCaT era de 1.254.335 habitants; 479.979 al nord i 774.356 al sud. Aquest total significa respecte al 2006, un creixement del 10,5%, un ritme similar als respectius contextos regionals, és a dir, un fort creixement fins a 2008, que ja venia d'inicis de segle, i una fortíssima caiguda, estabilització o creixement mínim i irregular fins el 2018. Les crisis econòmiques del 2008 i de la COVID, doncs, han suposat forts sotracs en l'evolució del creixement de la població, mostrant un comportament cíclic. En l'evolució de la població, persisteix la dualitat territorial demogràfica, amb àmbits de muntanya on continua el procés de pèrdua de població, i una zona prelitoral que té un creixement més ràpid. Tot i això, una part del litoral, especialment al sud, ha frenat de manera important el seu creixement.

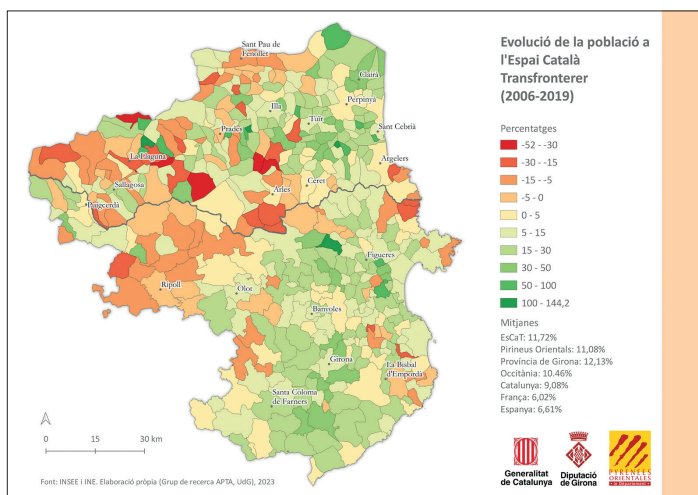
La realitat demogràfica de l'EsCaT presenta situacions compartides a banda i banda de la frontera. Per un costat, un progressiu envelliment de la població, i una caiguda accelerada del creixement natural, més marcada en el nord. I per l'altre, tot i l'envelliment, el conjunt del territori no ha deixat de guanyar població, gràcies als moviments migratoris al llarg de les darreres dues dècades.

Mapa 1. Infraestructures i xarxa urbana bàsiques

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE, INSEE, DREAL i IGN.

Mapa 2. Evolució de la població per municipis (%) (2006-2019)

Font: UdG-MOT (2023) a partir d'INSEE i INE.

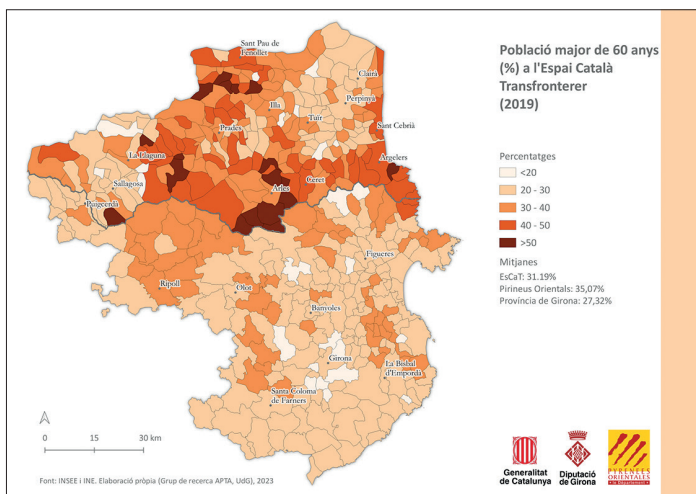
Gràfic 1. *Evolució del creixement natural de la població (%) (2006-2019)*

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE i INSEE.

L'envelliment és diferencial entre els àmbits nord i sud. A la part francesa el nombre de municipis on aquesta població suposa més del 40% és molt alt, abastant tant quasi tot el perímetre fronterer com el litoral, així com una bona part del Conflent-Canigó i quasi tot el Conflent-Rosselló, el Vallespir, l'Alt Vallespir, les Alberes i la Costa Vermella i l'Aglí-Fenolleda.

A la part sud, el pes de l'envelliment és força menor tant en dades (només se supera el 40% a Portbou i Colera) com en distribució geogràfica. Refermant algun dels comentaris respecte la dinàmica poblacional general, les àrees més envellides de les comarques de Girona se situen al Ripollès (amb una afectació generalitzada), als municipis de les Guilleries i de la serra de Finestres i els seus entorns entre la Selva, la Garrotxa i el Pla de l'Estany; a la majoria dels municipis del Cap de Creus, les Alberes, les Salines; a alguns de la Cerdanya i, per últim, a alguns de les planes empordaneses.

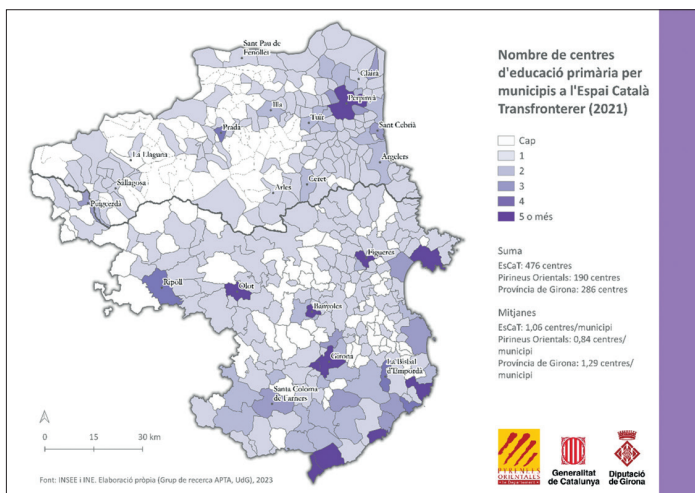
Mapa 3. Població major de 60 anys per municipis (%) (2019)

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE i INSEE.

La combinació entre l'envelliment i la disminució de la població de llarg termini en municipis de dimensió ja de per si petita, tenen uns efectes rellevants sobre els serveis a la població. Per exemple en l'ensenyament, el primer que s'observa és l'important nombre de municipis i comunes sense centre escolar. Concretament, segons les dades consultades 231 municipis no disposen de cap centre d'educació infantil, i 173 no tenen centre de primària. És una dada molt rellevant per ella mateixa però també pels efectes induïts que la manca d'oferta escolar bàsica sovint és un factor determinant en la decisió de fixar la residència sobretot de parelles joves.

Mapa 4. Centres d'educació primària en comunes i municipis (2021)

Font: UdG-MOT (2023) a partir d'INSEE i INE.

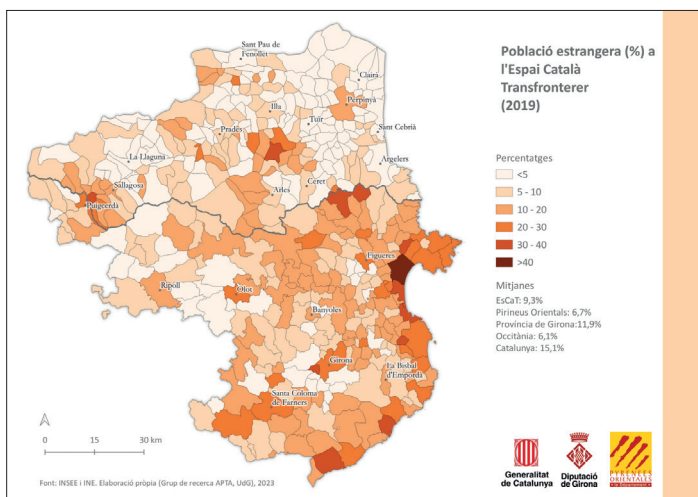
Per altre costat, ens fixem en la presència de població estrangera. Aquesta dada, a més d'una significació demogràfica, com és obvi té un valor de caràcter sociològic i econòmic fonamental. Al conjunt de l'EsCaT el percentatge de població registrada estrangera és del 14,7% amb un pes del 6,6% al nord i un 19,7% al sud pel 2019, és a dir, una diferència molt gran de més de deu punts entre un costat i altra de la frontera. En relació als seus dos àmbits regionals, aquests percentatges suposen un 6,1% a Occitània i un 15,2% a Catalunya. Per tant, els percentatges dels dos territoris respecte a les seves regions de referència són més elevats, especialment pel cas gironí.

Anant més al detall, es pot observar com a les comarques de Girona la presència rellevant d'estrangers és força més estesa, de manera que a quasi la majoria de municipis superen el 5% de la població i en molts el 10%. Curiosament, la presència amb un pes per damunt d'aquest percentatge no es pot atribuir a les àrees més dinàmiques en termes poblacionals o econòmics

(industrials, agràries o turístiques; poblacions grans o petites;...) sinó que es troben a tota mena de localitats. Quan es donen percentatges per damunt del 20% aleshores sí que es possible discernir unes pautes: ciutats grans i àrees urbanes, alguns municipis de pas fronterers i, sobretot, els litorals (i de segona línia), on s'hi sobreposa la presència de jubilats d'altres països europeus amb la de població estrangera que ha immigrat per motius econòmics. L'exemple màxim d'aquesta doble dinàmica és la que mostra Castelló d'Empúries.

En el cas dels Pirineus Orientals, la presència rellevant de població estrangera registrada és força menys generalitzada. Per altra banda, també difereix bastant del sud pel fet que les xifres municipals rellevants només es donen en municipis petits, tret de Perpinyà (on tot i això no arriba al 20%). És a dir, com es pot veure al mapa 5, al tractar-se de dades relatives sobresurten els nuclis de l'Alta Cerdanya, de l'Alt Vallespir, Rosselló-Conflent / els Aspres o la banda més oriental de l'Aglí-Fenolleda. En aquests casos, sobretot als de la zona de la Cerdanya, a les dades hi influeixen molt les persones de nacionalitat espanyola residents per motius laborals, administratius... Això explica, per exemple, els alts percentatges de Bourg-Madame / La Guingueta, en el context de la Cerdanya on, a més, hi té un pes determinant el cost de l'habitatge a la banda sud.

Mapa 5. Població estrangera per municipis (%) (2019)

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE i INSEE.

Els dos àmbits administratius que conformen l'EsCaT també són notablement diferents des del punt de vista d'estructura i dinamisme econòmic; fins i tot en allò en què podrien presentar similituds, per un motiu o altre acaben divergint. Per altra banda, són dos territoris marcats per uns certs estereotips importants i en bona part oposats. Començant per aquesta segona perspectiva que és la que genera d'entrada una imatge del territori, les comarques gironines gaudeixen d'una consideració de «riques», una riquesa que es basaria en els nivells mitjos de renda i un benestar difús, en la diversificació de l'economia o en la presència d'empreses de dimensió mitjana competitives, innovadores i exportadores. La realitat és força més complexa, i més enllà de les mitjanes hi ha parts importants del territori que des de fa anys viuen en una permanent crisi de model econòmic —antigues àrees industrials, àrees rurals, algunes perifèries o fins i tot centres urbans... —, o amb un model sotmès a fortíssimes

oscil·lacions, en especial als molts municipis on el «sector» de la construcció/turisme actua com a locomotora.

Taula 1. Nombre d'empreses per sector d'activitat (2020)

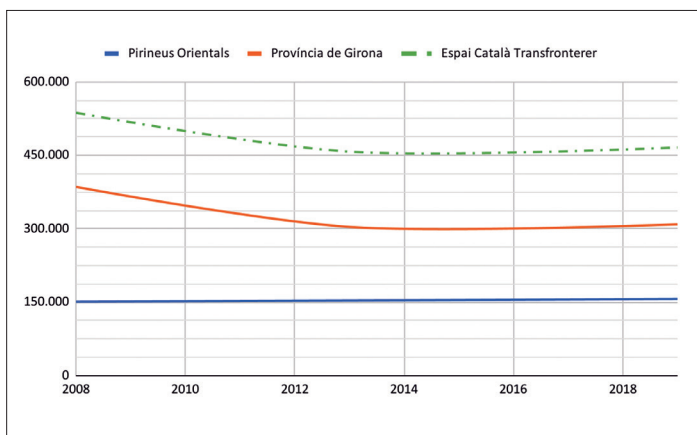
Nombre d'empreses per sector d'activitat (2020)	Pirineus Orientals	%	Província de Girona	%	Espai Català Transfronterer	%
Agricultura	847	4,7	368	1,2	1.215	2,5
Indústria	969	5,4	2.486	8,3	3.455	7,2
Construcció	2.102	11,6	3.842	12,18	5.926	12,4
Serveis	14.124	78,3	23.189	77,6	37.313	77,9
TOTAL	18.042		29.867		47.909	

Font: *UdG-MOT (2023) amb dades del XIFRA i INSEE.*

A la banda nord, la visió consolidada és la d'uns territoris amb problemes econòmics i de segregació social; amb unes estructures productives històricament febles i que han continuat en regressió; amb una important tradició i potència agrària igualment en marcada regressió i amb una façana litoral i àrees d'alta muntanya on el quasi monocultiu del turisme i la construcció es troba amb oscil·lacions semblants a les que hi pot haver al sud, a més d'amenaçades (com al sud) per les conseqüències del canvi climàtic.

El dinamisme econòmic dels darrers anys, de 2008 en endavant, ha quedat molt condicionat per la crisi econòmica i per l'impacte de la pandèmia. La darrera dada de què es disposa comparable per als dos territoris del Producte Interior Brut (PIB) dona una idea de la diferent dimensió de les seves economies: 21.419 M€ les comarques del sud i 11.063 M€ les del nord (ambdues dades del 2017), que en la seva traducció per càpita situa als dos territoris entre els de menor pes de les seves respectives regions.

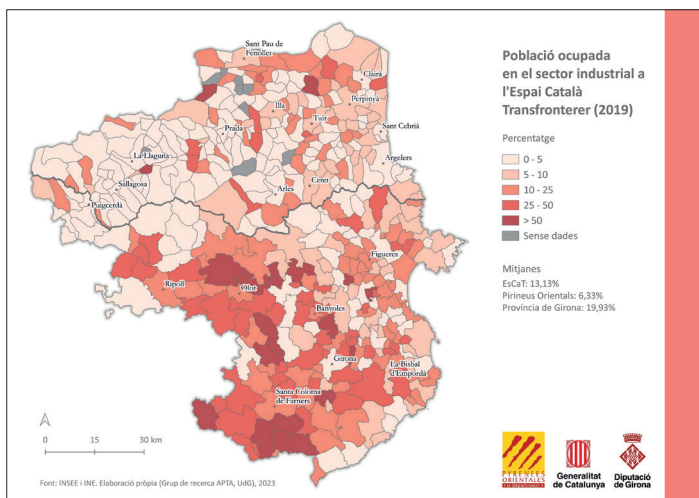
Gràfic 2. Nombre de treballadors a l'EsCaT (2008-2019)

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE i INSEE.

En relació amb el dinamisme econòmic dels dos territoris, tot i que amb una base similar amb un gran pes del terciari, difereixen en el paper de la indústria i la resposta de cada realitat a situacions de crisi. El costat sud pateix molt més les crisis econòmiques, tot i que es recupera més ràpid, en part gràcies al sector industrial. L'impacte per la crisi del 2008 en la construcció ha estat molt profund, i la ocupació en aquest sector no s'ha recuperat.

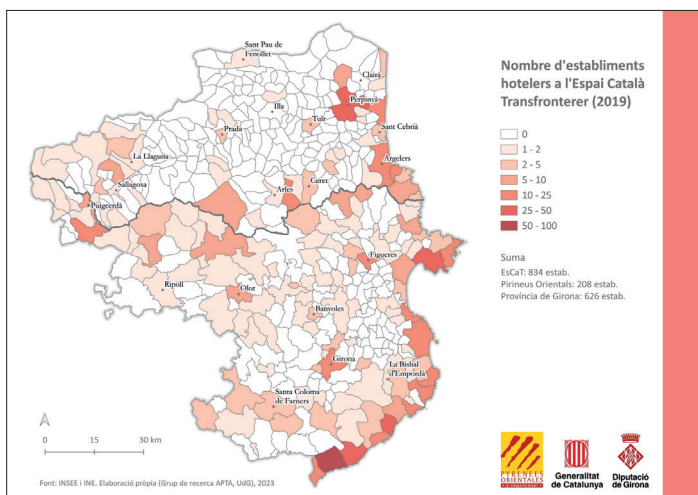
Mapa 6. Població ocupada en el sector secundari per municipis (%) (2019)

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE i INSEE.

En termes generals, doncs, el sector primari viu una situació de regressió i transformació per igual als dos costats, mentre la indústria agroalimentària és molt més potent al sud, essent un puntal de l'ocupació. El turisme és una gran font de treball, però la seva dualitat al llarg de l'any genera unes rendes baixes als treballadors, generant grans fluxos en ocupació.

Mapa 7. Nombre d'establiments hotelers per municipis (2019)

Font: UdG-MOT (2023) amb dades de l'INE i INSEE.

El comerç exterior viu situacions diferents, altre cop pel sector industrial. L'estancament en les exportacions del costat nord difereix de la situació a sud, on hi ha un constant creixement bàsicament sostingut per l'agroalimentària.

Referències bibliogràfiques

UNIVERSITAT DE GIRONA-MISSION OPÉRATIONNELLE TRANSFRONTALIÈRE. *Llibre Blanc de l'Espai Català Transfronterer*. Document tècnic. Barcelona: Generalitat de Catalunya; Perpinyà: Departament de Pirineus Orientals; Girona: Diputació de Girona, 2023.

Perpinyà i Girona, avui: la llengua, la literatura reuneix els treballs sorgits de dos seminaris celebrats a Perpinyà i a Girona el 2024, en el marc del projecte **Els estudis catalans transfronterers: de Perpinyà a Girona i viceversa**. Des de mirades sociolingüístiques, dialectals, toponímiques, literàries i institucionals, el volum dibuixa un estat de la qüestió sobre la Catalunya Nord i sobre les relacions culturals que travessen la frontera.

Els estudis que s'hi apleguen parteixen d'un territori compartit i fragmentat alhora: l'espai català transfronterer. Hi trobem diagnòstics sobre la realitat socioeconòmica i lingüística, reflexions sobre l'ensenyament i les polítiques de promoció del català, aproximacions a la variació dialectal i a la toponímia nord-catalana, i lectures sobre figures i discursos de la literatura catalana del nord. El llibre no idealitza la frontera ni la dissimula: la posa al centre per entendre què separa, què comunica i què es pot construir encara entre Perpinyà i Girona.

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com

**Universitat
de Girona**